

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)
Освітній рівень

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ-ПСИХОЛОГІВ

Галузь знань - 05 Соціальні та поведінкові науки
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність - 053 Психологія
Шифр і назва спеціальності

Шифр _____
номер ІНП

Виконала: студентка 2 курсу, група ППмз – 22-1 _____
Підпис

Алла ДАНЧУК
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник кандидат психологічних наук, доцент _____
Підпис

Ольга ІГУМНОВА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Зав. кафедри психології та педагогіки
доктор психологічних наук, професор

Підпис

Таїсія КОМАР
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

_____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів».

Здобувач Алла ДАНЧУК

Керівник Ольга ІГУМНОВА

Кваліфікаційна робота включає 67 сторінок, 5 рисунків, перелік джерел посилання складає 62 найменування.

Ключові слова: «творчість», «креативність», «потенціал», «креативний потенціал», «креативне мислення», «креативні здібності», «креативна компетентність», «технологія розвитку креативності».

Об'єкт дослідження: розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Предмет дослідження: психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

За результатами дослідження: порівняльний аналіз сутності понять «творчість» та «креативність» у науковій літературі; розкрито креативний потенціал як важливу складову креативної компетентності здобувачів-психологів; визначено психологічні умови, показники та рівні розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів; здійснено емпіричне вивчення психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів; розроблено технологію розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Одержані результати можуть бути використані як практичний супровід у професійній підготовці фахівців у сфері психології.

Дипломник _____ Алла ДАНЧУК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	10
1.1 Порівняльний аналіз сутності понять «творчість» та «креативність» у науковій літературі.....	10
1.2 Креативний потенціал як важлива складова креативної компетентності здобувачів-психологів.....	18
1.3 Психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.....	27
Висновки до розділу.....	34
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	35
2.1 Показники та рівні розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.....	35
2.2 Методика дослідження психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів	39
2.3 Технологія розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.....	48
Висновки до розділу.....	58
ВИСНОВКИ.....	59
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ.....	61

ВСТУП

В умовах інформаційних змін важливим ресурсом професійного становлення фахівця у сфері психології виступає креативний потенціал особистості, що реалізується інтелектуальними, творчими та креативними можливостями. Майбутні фахівці з розвиненим креативним потенціалом здатні швидко реагувати на змінні умови, креативно та творчо реалізувати професійні навички враховуючи оптимальні психологічні ресурси, здатні до саморозвитку, самоорганізації, саморегуляції та до індивідуального самовираження у творчій діяльності.

Важливого значення у процесі професійного становлення особистості фахівця у сфері психології набуває проблема розвитку креативного потенціалу. Креативний фахівець характеризується здатністю до творчості та креативності, незалежністю від стереотипного мислення, умінням генерувати оригінальні ідеї в процесі вирішення проблем, виявляти творчий характер та приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях. Креативна особистість яка досягла високого рівня фахової компетентності здатна до креативного мислення при вирішенні творчих завдань у професійній діяльності, до виконання поставлених завдань на високому рівні реалізуючи при цьому особистісний внесок у спільну творчу діяльність і прагне до постійного самовдосконалення та саморозвитку.

Одним з головних завдань сучасної вищої освіти є розвиток творчої особистості фахівця у сфері психології, яка здатна продукувати нові ідеї, знаходити оригінальні нестандартні способи вирішення проблем, творчо та креативно мислити, швидко реагувати на зміни в інноваційній професійній діяльності. З огляду на вищеописане, важливим вбачаємо дослідження розвитку креативного потенціалу у процесі професійного становлення здобувачів-психологів та визначення психологічних умов його розвитку.

Актуальність теми дослідження зумовлена затребуваністю фахівців у галузі психології, які б мали сформований креативний потенціал, що забезпечить їх конкурентоспроможність та ефективність у майбутній професійній діяльності. Проблема формування креативного потенціалу майбутніх психологів набуває особливого значення та потребує комплексного дослідження. Адже головним завданням сучасної вищої школи є розвиток креативного потенціалу особистості майбутнього психолога. Саме креативний потенціал допоможе розкрити потенційні здібності та можливості особистості майбутнього психолога, спрямовуючи їх в русло творчого вирішення будь якої проблеми у професійній діяльності. Завдання сучасної практики вищої освіти мають бути пов'язані з актуалізацією знань та пошуком нових підходів до вирішення проблеми формування креативного потенціалу здобувачів-психологів. Майбутній фахівець з розвиненим креативним потенціалом буде спроможний гнучко реагувати на виклики сучасності та творчо вирішувати поставлені завдання у майбутній професійній діяльності.

Теоретичний аналіз означеної проблеми здійснено зарубіжними та вітчизняними науковцями, зокрема: Н. Антонішина, К. Балахтар, Ф. Баррон, О. Боровець, Т. Воробйова, І. Гриненко, Дж. Гілфорд, Л. Дідковська, С. Дімітрова-Бурлаєнко, О. Євсюков, С. Загурська, Є. Заїка, Т. Зімовіна, І. Зуєв, Л. Калініна, Р. Кириченко, В. Клименко, В. Козленко, Л. Корольова, Н. Курмишева, В. Лихвар, С. Максименко, В. Моляко, А. Москальова, У. Моторнюк, О. Нікітюк, К. Ніколенко, Ю. Огерчук, В. Павленко, І. Подорожна, І. Полякова, Г. Пономарьова, О. Передерій, Л. Петришин, Л. Петриченко, Н. Петрушова, В. Роменець, Л. Рябовол, О. Савченко, Н. Саприкіна, І. Свидрук, Н. Сегеда, І. Семененко, А. Сологуб, С. Терещенко, Н. Твердохліб, Л. Ткаченко, В. Фрицюк, А. Харківська, О. Харцій, А. Шадріна, Т. Яковенко та ін.

Теоретичне вивчення розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів у процесі їх професійної підготовки дало змогу визначити такі протиріччя: між професійною підготовкою здобувачів-психологів та реальними вимогами до професії психолога; між розвитком креативності здобувачів-психологів та узгодженістю освітньо-креативного середовища; між розвитком креативного потенціалу здобувачів-психологів та реалізацією інтерактивних форм, методів, технологій навчання в освітній процес. Актуальність окреслених завдань і зумовили вибір теми дослідження: **«Психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів».**

Об'єкт дослідження: розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Предмет дослідження: психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Мета дослідження: здійснити теоретико-емпіричне вивчення психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів та розробити технологію розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Завдання дослідження:

1. Здійснити порівняльний аналіз сутності понять «творчість» та «креативність» у науковій літературі.
2. Розкрити креативний потенціал як важливу складову креативної компетентності здобувачів-психологів.
3. Визначити психологічні умови, показники та рівні розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.
4. Здійснити емпіричне вивчення психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.
5. Розробити технологію розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Гіпотеза дослідження: розвитку креативного потенціалу сприятиме ряд чинників, а саме: врахування психологічних умов, показників й рівнів розвитку креативного потенціалу задля підвищення творчої активності здобувачів-психологів та впровадження технології розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

У роботі застосовано такі **методи дослідження:**

- *теоретичні:* порівняльний аналіз сутності понять «творчість» та «креативність» у науковій літературі; конкретизація узагальнення та систематизація понять «креативний потенціал», «креативне мислення», «креативні здібності», «креативна компетентність», «технологія розвитку креативності»;

- *емпіричні:* спрямовані на підбір тестів, опитувальників та методик щодо вивчення психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження спрямоване на визначення психологічних умов, показників й рівнів розвитку креативного потенціалу задля підвищення творчої активності здобувачів-психологів та впровадження технології розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Експериментальна база дослідження: Психологічний центр Хмельницького національного університету.

Апробація результатів дослідження: представлена на закордонних та всеукраїнських конференціях.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

1.1 Порівняльний аналіз сутності понять «творчість» та «креативність» у науковій літературі

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень проблеми творчості та креативності можемо констатувати, що єдиного підходу до сутності цих понять поки не існує. Розвиток творчості та креативності є важливою умовою багатогранності особистості, що сприятиме ефективному розв'язанню поставлених завдань у професійній діяльності.

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що поняття «творчість» та «креативність» мають певні відмінності. Існує багато досліджень різних аспектів творчості та креативності, що так чи інакше стосуються виокресленої проблеми. Зважаючи на дослідження науковців, можна зробити висновки, що творчий процес ґрунтується на творчих здібностях, якими володіє особистість, а креативний процес проявляється в розумінні того для чого або кого саме потрібно щось створювати, і, власне, що саме потрібно створювати [3].

Вищевикладене актуалізує орієнтацію креативності на особистість, а творчість на діяльність та її результат. Науковці вважають, що ототожнювати поняття «творчість» та «креативність» не зовсім правильно.

Визначення поняття «творчість» є одним з найскладніших питань сучасної психології. Даний термін неоднозначно трактують у науковій літературі, розглядаючи його з точки зору, філософії, психології та педагогіки.

У широкому розумінні сутність поняття «творчість» охоплює соціально-історичну зумовленість, зміст та цінність продуктів творчості,

вплив традицій на творчу діяльність, взаємодію психологічних шкіл та напрямків, організацію та прогнозування творчої діяльності.

С. Даценко здійснено аналіз дослідження феномена творчості та розкрито динамічна сутність його природи [6].

Психоаналітична теорія розглядає два аспекти творчості: мотивацію та несвідомі компоненти творчості. З. Фрейд вважав, що мотиви творчості пов'язані з еросом (потягом до життя) та являються похідними від сексуальних потягів. З іншим положенням теорії З. Фрейда є думка про те, що найважливішим джерелом творчості виступають підсвідомість та несвідомі психічні процеси. Несвідоме – це сама творча частина психіки. К. Юнг визначав, що несвідоме містить зародки майбутніх психічних ситуацій, нових віянь, творчих відкриттів та є джерелом творчого таланту, творчого натхнення. Аналітична психологія визначає це явище автономним творчим комплексом, що як частина душі є відокремленим, веде своє самостійне, видалене з ієрархії свідомості психічне життя, відповідно до свого енергетичного рівня та сили [6].

З точки зору гештальтпсихології, творчість – це поєднання в мисленнєвому процесі різних фактів у єдине ціле, приведення у взаємодію окремих елементів знань, що зберігаються в пам'яті особистості та призводить до інсайту. Основою гештальтпсихології є принцип системності та цілісності, що є необхідним для вивчення проблеми творчого мислення особистості. Оскільки процес творчості формує цілісну картину певної частини матеріального чи духовного світу. Гештальтпсихологія доводить, що при навчанні необхідно не лише накопичення вірних правил та знань, а також розвиток уміння «схоплення», розуміння значень та сутності явищ. Гештальтпсихологія в певному сенсі досліджує основну суть проблеми творчості і має велике значення для розвитку цієї галузі саме в психології [6].

Когнітивна теорія творчості Дж. Келлі заснована розкриває творчість як альтернативу банальному. Автор розробив оригінальну теорію творчості

та творчої особистості. Ним вперше описано альтернативне гіпотетичне мислення. Він зазначав, що особистість ефективно, творчо взаємодіє зі світом, інтерпретуючи його, обробляючи інформацію та прогножуючи події. З даної теорії життя особистості – це творчий дослідницький процес [6].

З вищезазначеного можна зрозуміти, що поняття творчість належить до категорії у визначенні та розумінні якої існує безліч наукових підходів. Це пов'язано з багатоаспектністю даного поняття стосовно застосування його у різних сферах життя та діяльності особистості. Не існує однозначних показників цього явища та критеріїв його оцінки в контексті творчої діяльності. Дане поняття «творчість» за своєю сутністю є неоднозначним і суперечливим, що підтверджується визначеннями у науковій літературі.

С. Шандрук зазначає, що творчість являється складним, багатогранним, суперечливим, екзистенційним, психодуховним явищем, що передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, цінностей, знань, умінь, завдяки яким створюється новий унікальний продукт [54; 55].

З позиції В. Роменець, творчість є компонентом мисленнєвої діяльності особистості, що сприяє її прояву, оскільки цей процес, здатний забезпечити зв'язок минулого та корекцію сьогодення для пошуку майбутнього [39].

З психологічної точки зору, під творчістю розуміють не тільки процес створення чогось нового, але й діяльність, що передбачає відкриття нового для особистості, та розв'язання задачі, що поставлена перед ним вперше.

Дослідники визначають творчість як здатність особистості генерувати нові ідеї, яких раніше ніколи не було та не зустрічалось і не спостерігалось.

Фактор новизни є досить суб'єктивною характеристикою того чи іншого процесу, особливо якщо це йдеться про ідею або задум.

В. Моляко виокремлює два фактори новизни:

- фактор «абсолютної новизни» як першої ідеї загалом, що започатковує винахід, першоелемент;

- фактор «вторинної» новизни, або «новизни другого плану» такий фактор в основі якого полягає першоелемент, але з подальшим нашаруванням-удосконаленням, новизною конструкцій, граней, тобто як нове поєднання відомого [26].

Розглядаючи творчість під іншим кутом зору, її слід оцінювати за рівнем алгоритмізації діяльності. Важливо констатувати, якщо процес діяльності чітко розписаний чи жорстко алгоритмізований, то відповідно процесу творчості у ньому немає.

В. Лихвар зазначає, що рушійною силою та основою творчого потенціалу є внутрішні якості особистості. Саме ці якості являються важливими чинниками для саморозвитку, самореалізації та самодіяльності особистості. Науковець зазначає, що творчий потенціал це універсальна, цілісна якість особистості, що проявляється в художньо-творчій діяльності шляхом поєднання матеріально-духовних цінностей, саморозвитку та самореалізації особистості. Творчий потенціал особистості є невід'ємною частиною її цілісного гармонійного розвитку. Водночас суб'єктивні можливості особистості повинні узгоджуватися із зовнішніми умовами [24].

Творчу особистість можна охарактеризувати за такими якостями, як:

- активною професійною діяльністю, що визначається ініціативністю, самостійністю, імпровізацією та творчістю;
- орієнтацією на пошук та засвоєння нових знань і умінь;
- переосмисленням власного досвіду та стилю мислення;
- бажанням професійно самостверджуватись через творчий пошук нових рішень;
- здатністю до генерування нових ідей та виявлення протиріч для ефективного їх впровадження;
- здатністю змінювати стереотипне мислення та стратегію діяльності в залежності від конкретної ситуації;

- здатністю досягати кращих результатів за несприятливих умов праці;
- здатністю не втрачати індивідуальності та вміти мотивувати себе на успіх щоб уникнути невдач.

Ключовим для дослідження проблеми творчої поведінки особистості є обґрунтовані В. Моляко положення про підготовку до творчої діяльності на різних вікових та професійних етапах; положення про професіоналізацію та становлення майбутнього фахівця у процесі розвитку творчої свідомості і творчої поведінки; положення про сформування готовності до здійснення творчої діяльності, що потребує систематичного творчого тренінгу [26].

Щодо терміну «креативність», то він є міждисциплінарною проблемою, що попадає у коло уваги фахівців з різних галузей та сфер знань.

З точки зору філософії «креативність» проявляється здатністю до творчого мислення та творчої діяльності, що перетворює природній та соціальний світ відповідно до цілей і потреб особистості [25].

Соціологічні дослідження показують, що «креативність» це соціокультурний феномен, що є основою суспільного прогресу на який впливають наукові, філософські, психологічні, педагогічні та соціокультурні аспекти.

У наукових дослідженнях креативність є умовою творчого саморозвитку особистості й резервом можливостей її самоактуалізації. Процес формування креативності проявляється у сприйнятті нових ідей та здатності руйнувати стереотипи для отримання нестандартних рішень у вирішенні проблем [17].

К. Ніколенко креативність розглядає як феномен та результат, що реалізується в соціумі. Сутність поняття проявляється у формуванні креативних універсально-культурних цінностей, що сприятимуть гармонізації особистості та злагодженню її взаємодії із соціумом [30].

Історико-гносеологічний підхід визначає креативність як соціокультурну одиницю особистості. Даний підхід розглядає креативність за наступними критеріями, а саме:

- творчий інтелект, що виявляється у нестандартності мислення;
- евристичне почуття, що виявляється соціально-культурними потребами, мотивами, інтересами особистості;
- особиста індивідуальна креативність, що виявляється як творчість особистості;
- креативна самореалізація, що виявляється в умовах соціокультурної ситуації [8].

Підсумовуючи наукові погляди та дослідження щодо даного поняття, креативність визначають, як цілісну властивість особистості, що характеризується адаптивністю, самомотивацією, оригінальністю, дивергентністю, гнучкістю мислення та здатністю до створення нового.

У науковій літературі під креативністю розуміють діяльність, кінцевим результатом якої є створення нового унікального продукту [54].

Науковці доводять існування двох рівнів креативності, а саме: потенційний та актуальний [54].

Л. Ткаченко креативність характеризує такими параметрами:

- варіативність мислення;
- гнучкість мислення;
- інноваційність мисленнєвої діяльності [48].

Автор вважає, що креативність може бути сформованою, лише за спеціальних умов виховання та навчання [48].

Р. Кириченко характеризує креативність як особистісну якість, що проявляється:

- потенційними можливостями;
- актуалізацією потреб;
- гармонійним поєднанням індивідуальних та соціальних інтересів [18].

В. Моляко визначає, що креативність характеризується здатністю створювати оригінальні цінності та приймати нестандартні рішення. Науковець виділяє сім ознак креативності, а саме:

- оригінальність;
- евристичність;
- фантазія;
- активність;
- сконцентрованість;
- чіткість;
- чуттєвість [26].

В. Клименко та В. Козленко креативність розкривають, як:

- комплексно-інтегративну властивість особистості;
- першочергову активну потребу особистості;
- здатність до пошуково-перетворювальної діяльності [19].

Важливо зазначити, що креативність виявляється у здатності долати власні стереотипи мислення та продуктивному створенні нових ідей, що визначається творчим стилем діяльності [19].

У зв'язку із цим, креативність будемо розглядати як інтегральну якість особистості, яка виступає внутрішньою передумовою її творчої діяльності та проявляється у прагненні до самовдосконалення та саморозвитку.

З точки зору педагогіки, креативність характеризується:

- здатністю до творчості;
- здатністю відмовитись від стереотипного мислення;
- здатністю впроваджувати оригінальні ідеї;
- здатністю виявляти творчий характер;
- здатністю приймати нестандартні рішення при вирішенні ситуацій;
- здатністю до створення нових творчих ідей;
- здатністю до виконання діяльності на високому рівні;
- здатністю до постійного самовдосконалення та саморозвитку.

Здійснене дослідження сутності поняття «креативність» у науковій літературі дозволило зробити деякі узагальнення:

- креативність визначають як специфічну здатність, що обумовлена наявністю специфічних якостей особистості;
- креативність визначають як загальну здатність до створення нового;
- креативність визначають як здатність до творчої діяльності;
- креативність визначають як інтегральну якість особистості;
- креативність визначають як специфічну форму психічної активності особистості;
- креативність визначають як здатність до інтелектуальної та творчої активності особистості.

Результати проведеного наукового дослідження дали можливість виокремити чинники, що впливають на розвиток творчості та креативності особистості, а саме:

- по-перше, креативність є інтегральною якістю особистості, що проявляється у творчій діяльності;
- по-друге, креативність орієнтована на творчий результат;
- по-третє, на творчість та креативність впливають специфічні фактори відносно виду та сфери професійної діяльності;
- по-четверте, творчість та креативність мають специфічну цінність у різних професіях;
- по-п'яте, на реалізацію творчості та креативності впливають показники та критерії, що застосовуються в конкретній професійній сфері;
- по-шосте, креативність є результатом творчої діяльності особистості;
- по-сьоме, творчість та креативність є результатом взаємодії особистості із соціумом;
- по-восьме, творчою ідеєю є така нова ідея, яку можна застосувати на практиці;

- по-девятє, творчість та креативність поєднують в собі когнітивний, психологічний та соціальний аспекти.

Таким чином, у результаті проведеного наукового дослідження креативність характеризується, як здатність особистості генерувати оригінальні та нестандартні ідеї; змінювати стереотипне мислення на творче; творчо вирішувати проблемні ситуації у професійній діяльності. Креативність можна визначити як складову частину креативного потенціалу особистості, де формування креативності виступає його психологічною основою.

1.2 Креативний потенціал як важлива складова креативної компетентності здобувачів-психологів

На основі теоретичного узагальнення проблеми виокремлено наукові підходи до вивчення креативного потенціалу особистості. а саме:

- креативний потенціал є загальною творчою здібністю особистості, що супроводжується процесом перетворення знань;

- креативний потенціал є загальною творчою здібністю особистості, що характеризується оригінальністю, ініціативністю, наполегливістю, високою самоорганізацією та працездатністю;

- креативний потенціал є загальною творчою здібністю особистості, що приводить до успіху;

- креативний потенціал є загальною творчою здібністю особистості, що проявляється у різних видах діяльності [50].

Формування та розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів можливе за умов створення освітньо-креативного середовища та в результаті спеціальної психологічної підготовки, що визначається:

- уміннями та навичками формування творчого та креативного мислення;
- методами вирішення нестандартних завдань;
- формами креативного та творчого підходів до професійної діяльності [28].

Психологічна підготовка креативного потенціалу здобувачів-психологів спрямована на розвиток:

- швидкості та гнучкості мислення;
- об'єктивності оцінювання та критичності;
- альтернативності у підборі варіантів вирішення проблем;
- прогнозування наслідків та продукування креативних ідей;
- комунікативної компетентності та творча взаємодія [28].

Креативний потенціал здобувачів-психологів виявляється в їх здатності вирішувати нові поставлені завдання у сфері психології, самостійно знаходити нестандартні підходи до вирішення конкретного завдання.

Креативний потенціал проявляється здатністю здобувачів-психологів до самостійного творчого розвитку, генерування нових ідей щодо вирішення конкретних проблем, властивістю перетворення ідей у творчі інноваційні продукти із врахуванням змін внутрішнього та зовнішнього середовища [57].

Креативний потенціал здобувачів-психологів тісно пов'язаний із здатністю до критичного та креативного мислення [62]

Н. Петрушова вважає, що креативний потенціал складається із взаємопов'язаних компонентів, що охоплюють:

- здатність генерувати велику кількість ідей;
- здатність до вдосконалення та розвитку ідей;
- здатність до аналізу та розв'язання проблем;
- внутрішню мотивацію та фахову компетенцію у своїй сфері [36].

А. Шадріна креативний потенціал особистості розглядає як складний багатоаспектний процес, що базується на вивченні реальних можливостей особистості, рівня її креативного та інтелектуального розвитку. Він полягає в забезпеченні своєчасної актуалізації та оптимального функціонування інтелектуальних процесів особистості шляхом створення відповідних зовнішніх та внутрішніх умов, серед яких особливе місце посідає рівень активності особистості, а також включення її у взаємодію з соціумом. Розвиток креативного потенціалу проявляється прагненням особистості до подальшого саморозвитку та самовдосконалення [53].

У. Моторнюк та Ю. Огерчук визначають складові креативного потенціалу, а саме:

- оригінальність (нестандартність способу вирішення проблеми);
- продуктивність (здатність генерувати велику кількість ідей);
- гнучкість (здатність до розробки різноманітних ідей);
- фахова компетенція та мотивація [28].

Розглянувши позиції науковців щодо сутності поняття креативного потенціалу дозволяє визначити його як важливу складову креативної компетентності особистості. Креативна компетентність сприятиме підвищенню рівня ефективності вирішення завдань у професійній діяльності здобувачів-психологів.

Креативний потенціал є необхідною умовою розвитку креативності здобувачів-психологів та важливою складовою креативної компетентності особистості, тому у даному розділі необхідно окреслити сутність та структурні компоненти креативної компетентності.

Зокрема, дослідники визначають структурні компоненти креативної компетентності такі, як:

- мотиваційно-цільовий, що визначається цілепокладанням та сприятиме ефективній професійній діяльності особистості;

- когнітивний, що визначається особливостями розумової діяльності та проявляється у здатності креативного вирішення проблем;

- діяльнісний, що визначається особливостями пошукової та дослідницької творчої діяльності в процесі вирішення завдань;

- особистісний, що визначається індивідуально-психологічними характеристиками особистості та проявляється у її професійній діяльності [8].

Т. Воробйова виділяє основні компоненти та субкомпоненти креативної компетентності такі, як:

- когнітивний;
- емоційно-ціннісний;
- практично-діяльнісний [4].

В. Антонішина виокреслює такі структурні компоненти креативної компетентності, як:

- когнітивний, що визначається інтелектуальними здібностями та знанням способів та алгоритмів вирішення завдань;
- емоційно-ціннісний, що визначається інтелектуальними, креативними здібностям та творчим потенціалом;
- практично-діяльнісний, що визначається вмінням приймати правильні рішення та відстоювати власну думку[1].

Л. Мороз розкриває наступну структуру креативної компетентності особистості, що складається з таких компонентів, як:

- когнітивний;
- мотиваційно-ціннісний;
- конативний;
- діяльнісний [27].

Когнітивний характеризується:

- інтелектуально-творчою ініціативою в різних видах діяльності;
- оригінальністю виконання творчих завдань та проєктів;

- гнучкістю, кмітливістю та допитливістю мислення;
- інтуїтивністю;
- дивергентністю та конвергентністю мислення;
- послідовністю мислення та умінням ігнорувати нерелевантну інформацію;
- чутливістю та емпатійністю;
- аналітичними уміннями та здатністю до запам'ятовування;
- схильністю до використання асоціативних, символічних засобів для вираження власних думок;
- здатністю в простому бачити складне та навпаки;
- володінням специфічними якостями: вербальною креативністю, гнучкістю та фантазією [27].

Конативний характеризується такими рисами, як:

- наполегливість та здатність долати перешкоди;
- терпимість та відкритість до нового досвіду;
- індивідуалізм та незалежність в прийнятті рішень;
- готовність до ризику та самоприйняття;
- домінування та самовпевненість;
- здатність до вирішення проблемних завдань;
- винахідливість та відчуття новизни;
- емоційність та підйом у творчих ситуаціях;
- здатність до емпатії та проникливості;
- подолання стереотипів та прагнення до свободи [27].

Мотиваційно-ціннісний характеризується:

- мотивацією й самовдосконаленням;
- здатністю до саморозвитку та досягнення цілей;
- зацікавленістю до проблемних завдань та до неоднозначних ситуацій;
- внутрішньою мотивацією та ставленням до діяльності як до ресурсу самореалізації;

- прийняттям креативності;
- прагненням до новацій в діяльності;
- прагненням до самоактуалізації;
- прагненням до реалізації свого творчого потенціалу;
- гуманістичними настановами та мотивами;
- позитивним ставленням до розвитку творчих здібностей;
- творчим проявом в професійній діяльності [27].

Діяльнісний характеризується такими вміннями:

- дослідницькі;
- організаторські;
- проєктувальні [27].

І. Гриненко виокреслює такі компоненти у структурі креативної компетентності, як:

- мотиваційний;
- емоційно-ціннісний;
- когнітивний;
- конативний;
- результативний [5].

Відповідно до концепції автора кожен структурний компонент креативної компетентності має певну характеристику, як:

- мотиваційний, що визначає формування мотивації успіху та подолання страхів;

- когнітивний, що передбачає засвоєння знань основ креативності;

- конативний, що передбачає застосування різних прийомів та методів генерування ідей;

- емоційно-ціннісний, що сприяє стану психофізіологічної когерентності й розвитку ціннісних орієнтацій;

- результативний, що передбачає створення креативного продукту [5].

Запропонована структура креативної компетентності особистості є багатокомпонентною та охоплює широке коло спеціальностей.

В. Фрицюк до структури креативної компетентності особистості включає такі компоненти, як:

- когнітивний, що характеризується проявами креативності мислення;
- емоційно-мотиваційний, що характеризується позитивною установкою та позитивним емоційним ставленням до творчої діяльності;
- поведінковий, що характеризується реалізацією креативних якостей особистості [49].

І. Подорожна характеризує структуру креативної компетентності у вигляді чотирьох компонентів [37].

Емоційно-мотиваційний характеризується:

- наявністю позитивного психоемоційного стану та віри у свої можливості;
- внутрішньою мотивацією до творчої самореалізації;
- орієнтацією на сам творчий процес, а не на продукт [37].

Когнітивний характеризується:

- володінням спеціальними психолого-педагогічними компетентностями пов'язаними із креативністю;
- здатністю до сенситивності та дивергентності мислення [37].

Діяльнісний характеризується:

- сформованістю якостей креативної особистості;
- уміннями створювати креативну атмосферу та бачити проблеми;
- уміннями знаходити нові та продуктивні шляхи вирішення проблем;
- уміннями творчо використовувати природні ресурси [37].

Результативний характеризується наявністю творчого продукту [37].

Т. Яковенко у структурі креативної компетентності виокремлює такі компоненти, як:

- мотиваційний;

- когнітивний;
- діяльнісний;
- особистісний [56].

Мотиваційний включає в себе:

- особистісно-значущі мотиви та установки;
- позитивне відношення та розвиток творчих здібностей;
- застосування творчих здібностей у практичній діяльності;
- самовиховання та саморозвиток;
- самостійність та активність при виконанні конкретних завдань;
- творчий прояв у професійній діяльності [56].

Когнітивний характеризується певною системою знань із застосуванням креативних технологій [56].

Діяльнісний включає в себе уміння:

- дослідницькі;
- організаторські;
- проектувальні [56].

Особистісний характеризується сукупністю таких якостей, як:

- здатністю до творчого вирішення проблемних завдань;
- винахідливістю, гнучкістю та критичністю розуму;
- самовпевненістю;
- здатністю вирішувати нестандартні завдання;
- здатністю до аналізу та синтезу;
- здатністю до прогнозування за допомогою власного досвіду;
- здатністю до емпатії та співпереживання;
- здатністю долати стереотипи;
- здатністю до ризику [56].

Враховуючи існуючі наукові погляди означеної проблеми доцільно звернутися до праць С. Дімітрової-Бурлаєнко, яка розглядає креативну

компетентність, як систему знань, умінь, навичок та особистісних якостей, що є важливими для творчого вирішення професійних завдань [8].

У структурі креативної компетентності дослідниця виділяє такі компоненти, а саме:

- мотиваційно-аксіологічний;
- когнітивний;
- діяльнісно-конативний;
- особистісно-рефлексивний [8].

Мотиваційно-аксіологічний визначається:

- особистісно значимими мотивами та ціннісними установками;
- позитивним ставленням до розвитку творчих здібностей та потребами їх застосування на практиці;
- пізнавальною та професійною направленістю;
- особистісною позитивною установкою на творчу реалізацію знань, умінь, навичок [8].

Когнітивний характеризується:

- системою набутих знань, умінь та навичок креативної діяльності, що включає в себе певні властивості інтелектуально-пізнавальної діяльності [8].

Діяльнісно-конативний характеризується такими якостями, як:

- здатність до творчого вирішення проблемних завдань;
- здатність генерувати та аналізувати нові творчі ідеї;
- здатність до перенесення досвіду та подолання стереотипів мислення;
- здатність до творчої взаємодії під час розв'язання задачі;
- готовність до реалізації креативної діяльності [8].

Особистісно-рефлексивний характеризується сукупністю таких особистісних якостей, як:

- ініціативністю, гнучкістю та критичністю розуму;
- розвиненою інтуїцією та впевненістю у собі;
- натхненням у творчих ситуаціях;

- відповідальністю за результати творчої діяльності;
- застосуванням навичок самоконтролю та самоаналізу своєї креативної діяльності;
- прагненням до саморозвитку та самореалізації [8].

Запропонована структура креативної компетентності С. Дімітрової-Бурлаєнко є багатокомпонентною та несе цілісний вплив на розвиток особистості [8].

Проаналізувавши наукові підходи до сутності поняття креативного потенціалу та структури креативної компетентності особистості можна зазначити, що немає єдиної думки щодо даної проблеми.

Таким чином, у результаті дослідження нами визначено, що креативний потенціал є важливою складовою креативної компетентності особистості та задля його розвитку необхідно створювати спеціальне освітньо-креативне середовище з урахуванням психологічних умов. У подальшому спробуємо визначити та охарактеризувати психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів

1.3 Психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів

Одним із основних завдань системи вищої освіти в умовах сьогодення є розвиток креативного потенціалу особистості здобувачів-психологів. Важливим у цьому контексті є звернення до креативної освіти, що базується на застосуванні інноваційних та креативних технологій для розвитку творчої особистості [3].

Креативна освіта має бути орієнтованою на розвиток творчих та креативних здібностей, розвиток креативного та критичного мислення, формування мотивації та творчої активності у здобувачів-психологів. Саме

така освіта спонукатиме здобувачів-психологів до творчості та самостійності мислення, самопізнання власної індивідуальності та активності до творчої діяльності й перетворення на цій основі системи знань у креативний потенціал [3].

Науковцями виокремлено низку характеристик творчої особистості здобувачів-психологів, на які слід опиратися викладачам вищої школи задля ефективної організації освітньо-креативного процесу. Освітньо-креативний процес характеризується такими аспектами:

- наявністю нової значущої суспільно-корисної мети (або системи цілей);
- наявністю освітньої програми для досягнення мети і контролю за виконанням цієї програми;
- прагненням та виконанням величезного обсягу робіт у реалізації запланованих творчих та навчальних проєктів;
- оволодінням технікою розв'язання проблем, що виникають на шляху до мети;
- здатністю відстоювати свої ідеї, відданість меті;
- здатністю оцінити досягнуті результати [34].

Науковці виокремлюють ще одну важливу рису творчої особистості – здатність пристосовуватися до будь-яких умов, навіть до найскладніших. Система вищої освіти має функціонувати відповідно до законів та положень, креативна особистість вивчає дані закони та пристосовує свою поведінку до них. У сучасних реаліях креативність значною мірою є своєрідним механізмом адаптації особистості до швидкозмінних соціальних умов [34].

Формування та розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів відбувається поетапно, при цьому кожен з етапів є необхідним для гармонійного розвитку особистості. Проаналізуємо дані етапи з позиції Л. Петришина [34].

1. Створення сприятливих умов, що є необхідними для активізації творчого потенціалу здобувачів.

2. Активізація творчого потенціалу проходить за допомогою спеціально підібраних технологій для творчого самодослідження та самовираження здобувачів.

3. Аналіз виникаючих проблем у процесі творчості, аналіз обмежень та блокувань із подальшим їх опрацюванням.

4. Закріплення навичок, що отримані попередніх етапах та використання цих навичок у майбутній професійній діяльності [34].

Л. Петришин характеризує вищезазначені етапи кожному з яких відповідає певна низка послідовних дій.

1. Створення сприятливих умов, що необхідні для активізації творчого потенціалу особистості. Такі умови передбачають наявність атмосфери прийняття та довіри у навчальній групі. У разі відсутності такої атмосфери важливо максимально створити такі умови, що сприятимуть виникненню атмосфери прийняття та довіри. Вони можуть виникнути упродовж перших зустрічей із групою. Визначена кількість таких зустрічей залежить від рівня довіри в групі, що передбачає використання сучасних технологій та залучення усіх учасників у групову взаємодію. На цьому етапі рекомендується використання сучасних технологій, спрямованих на організацію групової взаємодії учасників. До числа сучасних технологій відносять: елементи групової розминки, психодраму, театр спонтанності, гештальттерапію та рольові ігри. Застосування та поєднання сучасних технологій дозволять у досить короткий термін опрацювати основні емоції та почуття пов'язані із самовираженням та самопрезентацією в групі [34].

2. Активізація творчого потенціалу особистості. Робота на цьому етапі передбачає наявність довіри до викладача та між учасниками групи. Важливо зазначити, якщо попередній етап був проведений успішно то рівень довіри формується автоматично. Творче самовираження особистості пов'язане із

самобутністю та унікальністю кожного здобувача. У даному аспекті творчість перетворюється на шлях самопізнання, розширення взаємодії з оточуючими, наслідком чого є максимальне збільшення ресурсу особистості у нашому контексті саме здобувача-психолога та поступове розширення свободи застосування ним набутих навичок. Важливо звернути увагу на те, що у навчанні креативність є добровільною дією, що спрямована на самопізнання та саморозкриття особистості та вимагає від викладача створення доброзичливої атмосфери в навчальній групі, що включає в себе безоціночність та прийняття кожного здобувача таким, яким він є. Якщо не дотримуватися даної умови, то творчі ресурси залишаться у згорнутому стані [3].

3. Аналіз виникаючих проблем у процесі творчості, обмежень та блокувань із подальшим їх опрацюванням. Даний етап проводиться з використанням арт-технологій та технік рольового моделювання. Визначені технології дозволяють працювати із здобувачами у ненав'язливій формі. Велика кількість блокувань часто пов'язана з темами, що є актуальними на даний момент часу. Появи блокувань можна уникнути в тих ситуаціях, коли у самій групі існує атмосфера розуміння та безпеки. В освітньому процесі на першому занятті рекомендується дати зрозуміти здобувачам, що дисципліни буде спиратися на їхні запити. Розроблена освітня програма повинна стимулювати здобувачів до подальшого професійного зросту [3]

Критерії оцінки ефективності форм та методів креативної взаємодії повинні виступати не тільки, як показники, що враховують рівень знань, вмінь, навичок, а й показники сформованості особистісних якостей здобувачів-психологів, що характеризуються розвитком інтелекту, творчих та креативних здібностей.

З огляду на вищеописане, особлива увага в освітньому середовищі повинна приділятися розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів. При цьому креативність необхідно розглядати як інтегральну

стійку характеристику особистості, що визначається здатністю до творчості, сприйняття нового та нестандартного творчого мислення, генерування оригінальних та творчих ідей. Основна мета креативності максимально розвинути креативний потенціалу здобувачів. Освітньо-креативне середовище повинне не тільки надати можливість кожному здобувачу розвинути креативний потенціал, а й сприяти подальшому самопізнанню та творчому самовираженню [3].

У даному контексті доцільно звернутися до праці М. Даценко, яка виокремлює умови розвитку творчого потенціалу особистості, а саме:

- стимулювання ціннісної установки щодо розвитку творчого потенціалу особистості;
- організація розвивально-освітнього та креативно-орієнтованого середовища;
- впровадження проєктних технологій в освітній процес [6].

Розглянемо означені умови з позиції авторки.

Перша умова передбачає стимулювання ціннісної установки особистості щодо розвитку творчого потенціалу. Дана умова стимулює на певну дію та підкріплюється набутим досвідом. Активізація ціннісної установки розвитку творчого потенціалу здобувачів потребує стимулювання усіх сфер їхньої особистості та має здійснюватися через спектр усіх видів діяльності [52]. Процес стимулювання ціннісної установки на розвиток творчого потенціалу передбачає перехід від початкового засвоєння здобувачами норм, методів та технологій майбутньої професійної діяльності, через усвідомлення індивідуальних можливостей щодо виконання майбутньої професійної діяльності, через посилення позитивних якостей та збагачення власного особистісного досвіду необхідного для досягнення успіху у творчій діяльності [6].

Друга умова передбачає організацію креативно-орієнтованого та розвивально-освітнього середовища. Дана умова направлена на зняття

психологічних бар'єрів у творчій діяльності здобувачів та розширення їхнього творчого досвіду. В контексті створення креативно-орієнтованого та розвивально-освітнього середовища необхідно налаштовувати здобувачів на творчість та формувати у них стійкий інтерес до творчого розв'язання проблемних завдань. Таке середовище має забезпечити прояв творчого потенціалу здобувачів, розвиток творчих, креативних та комунікативних здібностей, враховувати різні інтереси, бажання здобувачів та рівні їх інтелектуальної активності [52].

З огляду на вищеописане креативно-орієнтоване та розвивально-освітнє середовище сприятиме розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів та є умовою їх особистісно-професійного зростання.

Третя умова передбачає впровадження проєктних технологій в освітній процес. Проєктування займає значне місце в процесі підготовки майбутніх здобувачів та визначається як специфічний вид інтелектуальної активності. Впровадження даної умови пов'язано з діяльністю проєктування, що передбачає опанування різних видів діяльності, кожен з яких реалізується творчою спрямованістю та розвитком творчого потенціалу. Означена умова потребує постановки конкретних проєктних завдань. На основі рефлексії та оцінки результатів проєктної діяльності відбувається усвідомлення, передбачення та прогнозування здобувачем подальшого творчого, професійно-особистісного розвитку [6].

Проаналізувавши вищезазначене визначено оптимальні психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів, а саме:

- сприяти усвідомленому вивченню матеріалу та інтегрувати знання опираючись на креативне та творче мислення;
- здійснювати творчий виклад матеріалу, що забезпечить засвоєння знань, умінь, навичок та сприятиме розвитку креативного мислення, а також формуванню навичок та генеруванню нових творчих ідей;

- забезпечувати організацію творчого процесу, що сприятиме формуванню в здобувачів зацікавленості до навчання та бажання до самоосвіти, саморозвитку, самовиховання й самовдосконалення;

- вміти заохочувати ініціативу та самостійність в процесі навчання, виховання і розвитку; навчитись створювати атмосферу психологічної свободи та незалежності, але разом з цим щоб зберігались взаєморозуміння, взаємоповага і взаємодопомога (якщо цього потребують обставини);

- створювати умови з урахуванням креативно-освітнього середовища, що сприятиме розвитку креативного потенціалу здобувачів;

- здійснювати корекцію особистісних якостей та задатків, що сприяють подальшому розвитку креативного потенціалу особистості.

Розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів включає в себе:

- ефективну організацію взаємодії між суб'єктами освітнього процесу;
- ефективне прийняття нестандартних творчих рішень при вирішенні проблеми;

- ефективне впровадження інтерактивних технологій для розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Звідси можна зробити висновок, що розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів створює підґрунтя для розвитку здатності до оперативного орієнтування та творчої активності особистості у змінних умовах щоденного життя. Підсумовуючи означене вище можемо констатувати, що врахування та реалізація зазначених психологічних умов сприятиме ефективному розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів у процесі їх професійної підготовки.

Висновки до розділу

Здійснено порівняльний аналіз сутності понять «творчість» і «креативність» та визначено їх специфічні характеристики: креативність є інтегральною якістю особистості, що проявляється у творчій діяльності; творчість є складним, багатогранним явищем, що передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, цінностей, знань, умінь, завдяки яким створюється новий творчий продукт; творчість та креативність мають специфічну цінність у різних професіях; творчість та креативність є результатом взаємодії особистості із соціумом; творчість та креативність поєднують в собі когнітивний, психологічний та соціальний аспекти.

Розкрито наукові підходи до вивчення сутності поняття креативного потенціалу, що виявляється в здатності вирішувати нові поставлені завдання у сфері психології, самостійно знаходити нестандартні підходи до вирішення конкретного завдання та є важливою складовою креативної компетентності особистості. Креативна компетентність сприятиме підвищенню рівня ефективності вирішення завдань у професійній діяльності здобувачів-психологів.

Виокреслено психологічні умови, зокрема: стимулювання розвитку креативного потенціалу особистості; організація освітньо-креативного середовища та впровадження інтерактивних технологій в освітній процес, реалізація яких сприятиме ефективному розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів у процесі їх професійної підготовки.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ-ПСИХОЛОГІВ

2.1 Показники та рівні розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів

На основі теоретичного вивчення проблеми проаналізовано наукові підходи до поняття креативного потенціалу та виокремлено його характеристики, показники та рівні.

У. Моторнюк та Ю. Огерчук визначають, що креативний потенціал складається із взаємопов'язаних компонентів, а саме:

- здатності продукувати велику кількість ідей;
- здатності до вдосконалення та розвитку ідей;
- здатності до аналізу та розв'язання проблем;
- внутрішньої мотивації особистості;
- професійної компетенції та компетентності (знання і уміння у сфері своєї діяльності) [28].

Науковці стверджують, що розвиток креативного потенціалу особистості можливий у результаті спеціальної психологічної підготовки, що забезпечується:

- оволодінням уміннями та навичками формування творчого мислення;
- оволодінням методами вирішення нестандартних задач;
- опануванням формами креативного підходу до професійної діяльності [28].

Психологічна підготовка формування креативного потенціалу особистості спрямована на розвиток:

- уміння швидко мислити, легко оцінювати, ретельності в пошуках вирішення проблем;

- уміння передбачати наслідки, продукувати креативні ідеї;
- комунікативні уміння та творчий підхід до взаємодії;
- професійні якості [28].

О Харцій виокремлює такі характеристики креативного потенціалу, а саме:

- загальні творчі здібності;
- здатність, що приводить до успіху;
- дослідження креативності у різних видах діяльності [50].

З вищезазначеного можна зробити висновки, що креативний потенціал виявляється в здатності особистості ставити та вирішувати нові завдання у сфері своєї діяльності; нестандартно та ефективно підходити до вирішення конкретної справи.

Проаналізувавши наукові підходи до сутності поняття креативний потенціал та охарактеризувавши його складові нами визначено показники та рівні креативного потенціалу здобувачів-психологів, а саме: креативність, творчі здібності, творча уява та творче мислення. Охарактеризуємо їх детально.

Креативність характеризується:

- здатністю продукувати велику кількість ідей;
- здатністю до вдосконалення та розвитку ідей;
- здатністю до гнучкості та критичності мислення;
- здатністю ставити та вирішувати нестандартні завдання;
- здатністю до аналізу, синтезу та комбінування;
- здатністю до передбачення та прогнозування;
- здатністю до відчуття новизни;
- здатністю до емпатійності;
- здатність долати стереотипи мислення;
- схильністю до ризику;
- здатністю до самовдосконалення та саморозвитку.

Творчі здібності характеризують:

- інтелектуально-логічними здібностями;
- інтелектуально-евристичними здібностями;
- інтуїтивними здібностями;
- світоглядними властивостями;
- моральними якостями;
- естетичними якостями;
- комунікативно-творчими здібностями;
- мотиваційно-творчою активністю та спрямованістю;
- здібностями до самоуправління [23].

Творча уява характеризується:

- створенням нового образу;
- фантазією;
- перевтіленням;
- інтуїцією;
- сприйняттям естетичного;
- імпровізацією;
- творчою направленістю;
- творчою активністю;
- творчим самовираженням.

Творче мислення характеризується:

- здатністю до виявлення і постановки проблем;
- здатністю до генерування великої кількості ідей;
- гнучкістю продукування різноманітних ідей;
- оригінальністю;
- здатністю удосконалювати об'єкти додаючи деталі;
- умінням вирішувати проблеми;
- здатністю до аналізу та синтезу [60].

Характеристика показників розвитку креативного потенціалу дозволила обґрунтувати відповідні рівні його розвитку (високий, середній та низький).

Високий рівень креативного потенціалу охарактеризований таким чином:

- високий рівень продукування нових креативних ідей та розвинена здатність до креативності у вирішенні професійно-особистісних питань;
- високий рівень сформованості особистісних творчих якостей: творчих здібностей, творчої уяви та творчого мислення;
- здатність до нестандартного вирішення задач та готовності до ризику;
- високий рівень активності у застосуванні інноваційних прийомів та методів;
- високі показники творчого мислення швидкості, гнучкості та оригінальності мислення.

Середній рівень креативного потенціалу охарактеризований таким чином:

- ситуативна потреба та здатність до креативності у вирішенні професійно-особистісних питань;
- середній рівень сформованості особистісних творчих якостей: творчих здібностей, творчої уяви та творчого мислення;
- ситуативна схильність до творчого вирішення задач та часткової готовності йти на ризик;
- середній рівень активності у застосуванні інноваційних прийомів та методів;
- середні показники творчого мислення швидкості, гнучкості та оригінальності мислення.

Низький рівень креативного потенціалу охарактеризований таким чином:

- епізодична потреба та низька здатність до креативності у вирішенні професійно-особистісних питань;
- низький рівень сформованості особистісних творчих якостей: творчих здібностей, творчої уяви та творчого мислення;
- вирішення задач стандартним способом та неготовність йти на ризик;
- низький прояв активності у застосуванні інноваційних прийомів та методів;
- низькі показники творчого мислення швидкості, гнучкості та оригінальності мислення.

За результатами дослідження визначено показники (креативність, творчі здібності, творча уява, творче мислення) та рівні розвитку креативного потенціалу розвитку (високий, середній та низький).

2.2 Методика дослідження психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів

Методика дослідження психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів передбачала теоретичне вивчення сутності поняття креативного потенціалу у науковій літературі та визначення психологічних умов, показників та рівнів його розвитку.

Проаналізувавши наукові підходи до сутності поняття креативний потенціал обґрунтовано психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів (сприяти усвідомленому вивченню матеріалу та інтегрувати знання опираючись на креативне та творче мислення; здійснювати творчий виклад матеріалу, що сприятиме генеруванню нових творчих ідей; забезпечувати організацію творчого

процесу умови з урахуванням креативно-освітнього середовища; заохочувати ініціативу та самостійність в процесі навчання, виховання і розвитку; створювати атмосферу психологічної свободи та незалежності, враховуючи принципи взаєморозуміння, взаємоповага та взаємодопомога); визначено показники креативного потенціалу здобувачів-психологів (креативність, творчі здібності, творча уява, творче мислення); встановлено рівні прояву креативного потенціалу здобувачів-психологів встановлено (високий, середній та низький). Охарактеризуємо їх детально.

Креативність характеризується:

- здатністю продукувати велику кількість ідей;
- здатністю до вдосконалення та розвитку ідей;
- здатністю до гнучкості та критичності мислення;
- здатністю ставити та вирішувати нестандартні завдання;
- здатністю до аналізу, синтезу та комбінування;
- здатністю до передбачення та прогнозування;
- здатністю до відчуття новизни; здатністю до емпатійності;
- здатність долати стереотипи мислення;
- схильністю до ризику;
- здатністю до самовдосконалення та саморозвитку.

Творчі здібності характеризують:

- інтелектуально-логічними здібностями;
- інтелектуально-евристичними здібностями;
- інтуїтивними здібностями;
- світоглядними властивостями;
- моральними якостями; естетичними якостями;
- комунікативно-творчими здібностями;
- мотиваційно-творчою активністю та спрямованістю;
- здібностями до самоуправління [23].

Творча діяльність характеризується:

- створенням нового образу;
- фантазією;
- перевтіленням;
- інтуїцією;
- сприйняттям естетичного;
- імпровізацією;
- творчою направленістю;
- творчою активністю;
- творчим самовираженням.

Творче мислення характеризується:

- здатністю до виявлення і постановки проблем;
- здатністю до генерування великої кількості ідей;
- гнучкістю продукування різноманітних ідей;
- оригінальністю;
- здатністю удосконалювати об'єкти додаючи деталі;
- умінням вирішувати проблеми; здатністю до аналізу та синтезу [60].

Емпіричне дослідження психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів проводилось на базі Психологічного центру Хмельницького національного університету. У дослідженні взяли участь 30 здобувачів-психологів.

Для психодіагностичного вивчення психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів підбрано тести, опитувальники та методики.

Для діагностики креативності здобувачів-психологів обрано методику «Опитувальник креативності» (Д. Джонсон). Метою опитувальника є визначити рівень креативності та творчих здібностей здобувачів-психологів. Опитувальник креативності складається з характеристик творчих здібностей. Даний опитувальник дозволить ідентифікувати прояв творчих здібностей та

креативності здобувачів-психологів. Загальна оцінка творчих здібностей є сумою балів за 8 пунктами. Результати подані на рисунку 2.1.

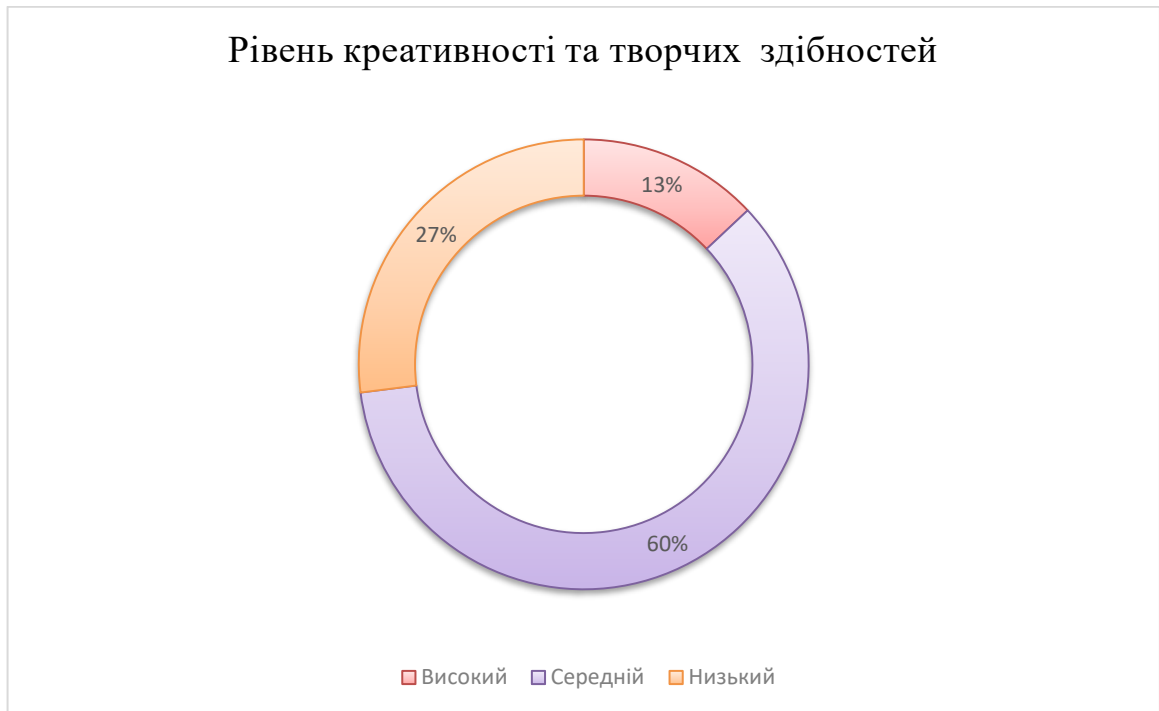

Рисунок 2.1 – «Опитувальник креативності»

За результатами виявлено такі рівні креативності та творчих здібностей:

- високий рівень 13.3%;
- середній рівень 60.0 %;
- низький рівень 26.7%.

Для діагностики творчих здібностей здобувачів-психологів обрано методику «Визначення загальних творчих здібностей» (М. Янцур). Дана методика включає 20 тверджень на які потрібно відповісти «так» або «ні». Обробка результатів дослідження проводиться за допомогою дешифратора. При цьому за кожну відповідь, яка співпала виставляється 2 бали. Результати сумуються та визначається рівень загальних творчих здібностей особистості. Результати подані на рисунку 2.2.

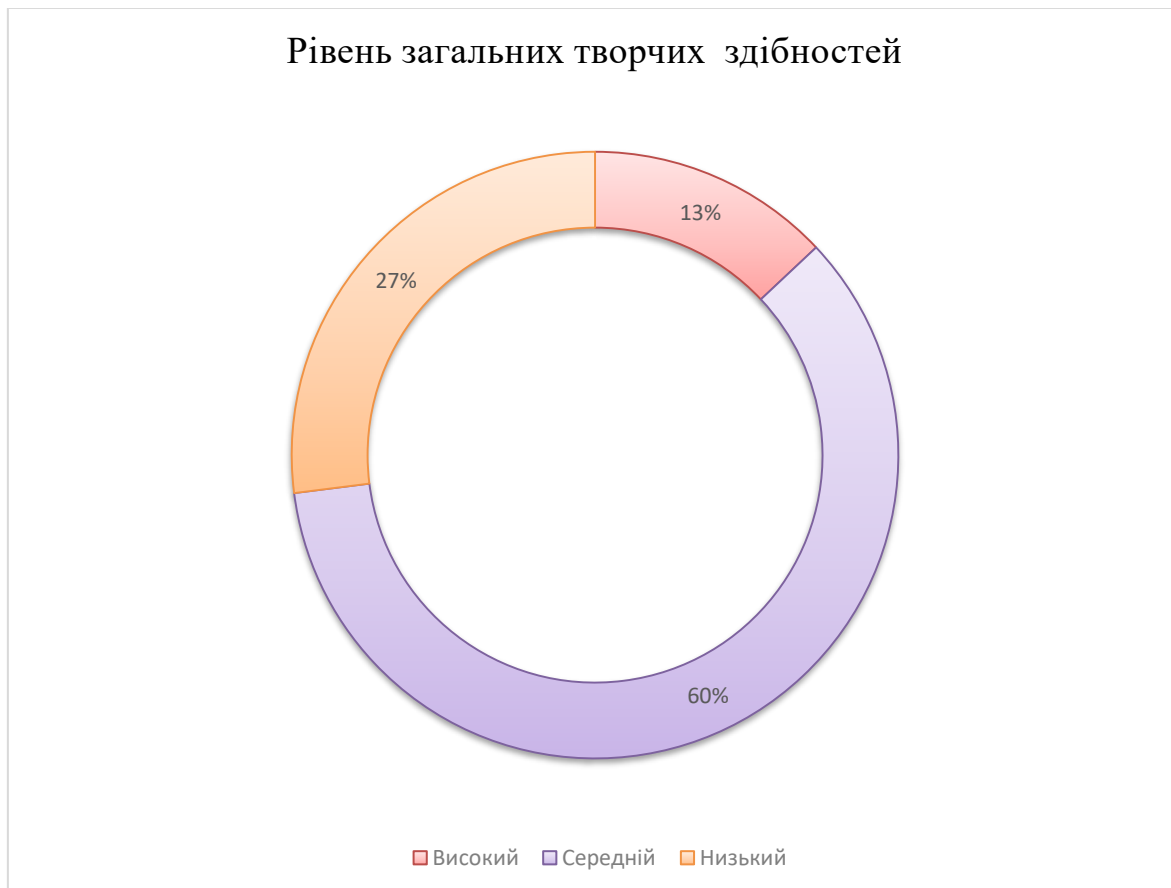

Рисунок 2.2 – «Методика визначення загальних творчих здібностей»

За результатами виявлено такі рівні творчих здібностей:

- дуже високий рівень 0%;
- високий рівень 13.3%;
- середній рівень 60.0%;
- низький рівень 26.7 % ;
- дуже низький 0%.

Для діагностики творчої уяви обрано методику «Творча уява» («Три слова»). Метою даної методики є дослідження особливостей творчої уяви у здобувачів-психологів. Досліджуваному пропонується протягом певної кількості часу (15 хвилин) скласти якомога більше речень, кожне з яких повинно містити всі три слова, які запропоновані методикою. Оцінка результатів роботи проводиться за відповідною шкалою. За результатами

дослідження експериментатор підраховує суму балів, отриманих кожним досліджуваним. Результати подані на рисунку 2.3.

Рисунок 2.3 – «Методика творча уява»

За результатами виявлено такі рівні творчої уяви:

- високий рівень 23.3%;
- середній рівень 50.0%;
- низький рівень 26.7 % .

Для діагностики компонентів творчого мислення здобувачів-психологів обрано методику «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенка та Н. Головань). Метою методики визначити рівень розвитку творчих компонентів мислення. Досліджуваним пропонується за 5 хвилин скласти із запропонованих анограм слова, використовуючи всі букви анограми та не додаючи інших. Обробка результатів дослідження за відповідною шкалою. . Результати подані на рисунку 2.4.

Рисунок 2.4 – «Методика Анаграми»

За результатами виявлено такі рівні гнучкості творчого мислення:

- дуже високий рівень 0%;
- високий рівень 13.3%;
- достатній рівень 16.7%
- середній рівень 46.7%;
- низький рівень 23.3 % .

Для вивчення креативного потенціалу здобувачів-психологів обрано методику «Оцініть свій творчий потенціал» (Л. Перепелиця-Булас). Дана методика дозволить вивчити рівень креативного потенціалу здобувачів-психологів та містить вісімнадцять питань. Результати подані на рисунку 2.5.

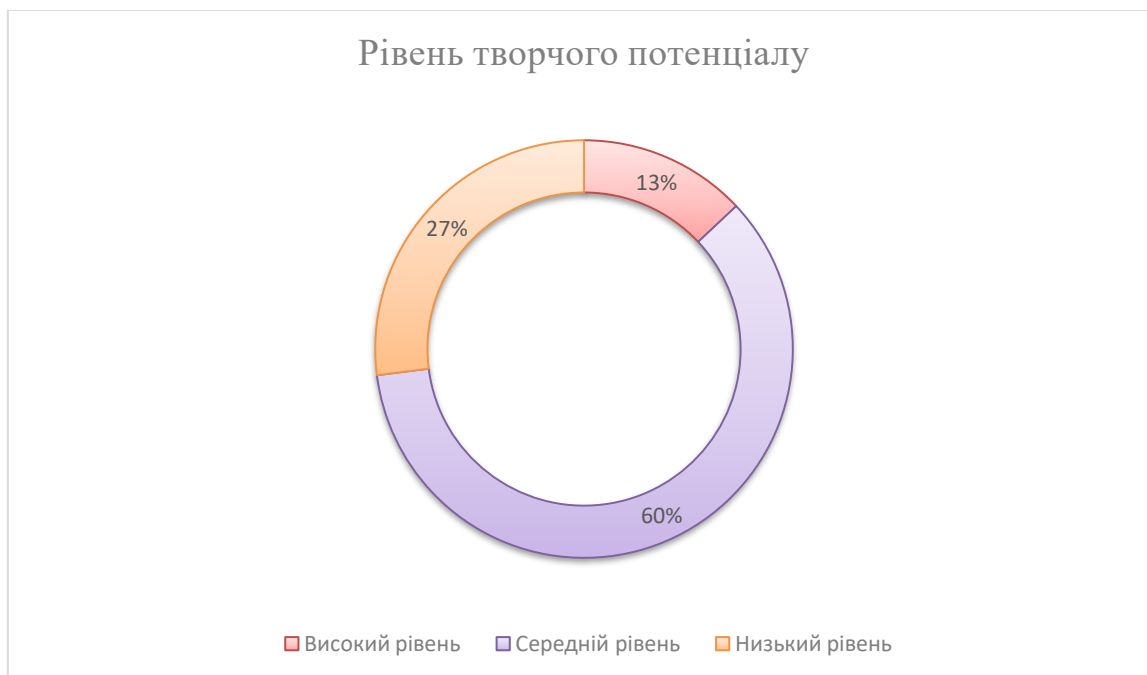

Рисунок 2.5 – «Методика оцініть свій творчий потенціал»

За результатами визначено такі показники:

- високий рівень творчого потенціалу 13.3%;
- середній рівень творчого потенціалу 60.0%;
- низький рівень творчого потенціалу 26.7%.

За результатами емпіричного дослідження визначено рівні розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів (високий, середній та низький).

Високий рівень креативного потенціалу здобувачів-психологів характеризується:

- високим рівнем продукування нових креативних ідей та розвиненою здатністю до креативності у вирішенні професійно-особистісних питань;
- високим рівнем сформованості особистісних творчих якостей: творчих здібностей, творчої уяви та творчого мислення;
- здатністю до нестандартного вирішення задач та готовності до ризику;
- високим рівнем активності у застосуванні інноваційних прийомів та методів;

- високими показниками творчого мислення швидкості, гнучкості та оригінальності мислення.

Середній рівень креативного потенціалу здобувачів-психологів характеризується:

- ситуативною потребою та здатністю до креативності у вирішенні професійно-особистісних питань;

- середнім рівнем сформованості особистісних творчих якостей: творчих здібностей, творчої уяви та творчого мислення;

- ситуативною схильністю до творчого вирішення задач та часткової готовності йти на ризик;

- середнім рівнем активності у застосуванні інноваційних прийомів та методів;

- середніми показниками творчого мислення швидкості, гнучкості та оригінальності мислення.

Низький рівень креативного потенціалу здобувачів-психологів характеризується:

- епізодичною потребою та низькою здатністю до креативності у вирішенні професійно-особистісних питань;

- низьким рівнем сформованості особистісних творчих якостей: творчих здібностей, творчої уяви та творчого мислення;

- здатністю до вирішення задач стандартним способом та неготовністю йти на ризик;

- низьким проявом активності у застосуванні інноваційних прийомів та методів;

- низькими показниками творчого мислення швидкості, гнучкості та оригінальності мислення.

2.3 Технологія розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів

Головним завданням вищої школи є розвиток креативної особистості, що спрямована на створення творчих ідей та самореалізацію через творчу діяльність. Творча діяльність залежить від особливостей освітнього процесу та психологічних умов в яких відбувається сам творчий процес.

Креативність являється складовою розвитку креативного потенціалу та характеризується інтелектуальною, творчою активністю особистості психолога.

Особистість з розвиненим креативним потенціалом характеризується:

- самостійністю та критичністю;
- розвиненими інтелектуальними та творчими здібностями;
- розвиненим критичним та креативним мисленням;
- творчим підхід до вирішення проблем;
- впевненістю у власних думках та діях;
- індивідуальним стилем взаємодії.

Креативний потенціал особистості є інтегративною якістю особистості та характеризується такими показниками, як:

- розвитком креативних умінь та навичок;
- розвитком креативного та критичного мислення;
- готовністю до втілення нових та оригінальних ідей;
- ефективною комунікативною взаємодією;
- готовністю до творчої діяльності;
- оригінальністю та нестандартністю вирішення творчих завдань;
- ефективністю творчої діяльності.

Розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів є одним із найголовніших завдань сучасної системи вищої освіти. Реалізація цього завдання передбачає впровадження інтерактивних методів в освітній

процес, забезпечуючи при цьому високий рівень креативності та творчості здобувачів-психологів.

Важливо визначити психологічні бар'єри розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів. Охарактеризуємо їх детальніше.

Особистісні бар'єри:

- відсутність мотивів;
- низький рівень інтелекту;
- низький рівень творчих здібностей;
- низький рівень творчої активності;
- низький рівень фахової підготовки;
- низький рівень соціально-психологічної компетентності.

Зовнішні бар'єри:

- несприятливий психологічний клімат;
- відсутність комфорту та мотивації;
- відсутність ефективної комунікативної взаємодії;
- відсутність впровадження інтерактивних методів навчання.

Для ефективної організації творчого процесу необхідно:

- по-перше, чітко усвідомлювати модель творчого процесу;
- по-друге, виділити бар'єри та чинники, що гальмують творчий процес;
- по-третє, визначити інтереси, потреби, стимули що активізують творчий процес;
- по-четверте, підвищувати рівень мотивації у процесі виконання творчих завдань.

Необхідними умовами організації творчої діяльності виступають:

- врахування розвитку фахових компетенцій здобувачів-психологів;
- врахування методів стимулювання та мотивування здобувачів-психологів до творчої діяльності;

- врахування індивідуально-психологічних особистісних властивостей здобувачів-психологів.

Розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів залежить від розробки та впровадження технології навчання в освітній процес вищої школи. Дана технологія сприятиме розвитку креативності, креативних здібностей та креативного потенціалу особистості здобувачів-психологів. Важливою передумовою реалізації даної технології є активізація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів-психологів та мотивація їх до творчої діяльності.

Дана технологія зорієнтована на розвиток креативного мислення та реалізується пошуком новітніх креативних ідей, що не підпорядковуються єдиній логіці.

Психологічними умовами розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів є розкриття креативних здібностей, креативного мислення та творчих можливостей особистості. Розвиток креативного потенціалу передбачає вміння бачити щось нове, оригінальне, вміння пропонувати творчу ідею та нестандартне рішення її впровадження.

Креативний процес передбачає взаємопоєднання креативного та критичного мислення. Креативне мислення орієнтоване на велику кількість оригінальних та творчих ідей, незалежно від можливостей їх реалізації, у свою чергу, критичне мислення орієнтоване на логічність запропонованих ідей та з врахуванням аналітичності та прагматичності застосування цих ідей.

Технологія розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів передбачає:

- сформованість креативних умінь та навичок що проявляються у нестандартному рішенні завдань;
- створення нових продуктів та ідей, що відрізняються оригінальністю з використанням інтерактивних методів навчання.

Специфіка професійної підготовки здобувачів-психологів полягає в необхідності розвитку у них креативного потенціалу, що забезпечить їх оволодіння такими вміннями, як:

- генерувати креативні та творчі ідеї;
- виявляти, ставити, вирішувати проблеми креативними способами;
- діяти на основі критичності та креативності;
- організовувати та реалізовувати творчу діяльність;
- оцінювати межі власної креативності та критичності;
- здійснювати консультативну та корекційну діяльність.

Доцільно організовувати освітній процес з урахуванням інтерактивних технологій навчання. Інтерактивні технології навчання забезпечать розвиток креативного потенціалу здобувачів-психологів, що передбачає поступове формування в них умінь до креативної та творчої діяльності.

Дана технологія виступає метою розвитку, зокрема:

- креативних та творчих здібностей особистості психолога;
- креативного та критичного мислення особистості психолога;
- креативного та творчого потенціалів.

При реалізації технології розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів необхідно враховувати зовнішні та внутрішні фактори, зокрема:

- до зовнішніх факторів належить розвиток креативної освіти та створення креативного середовища, що формує творчу, креативну особистість впроваджуючи в креативний процес інтерактивні технології навчання та розвиваючи при цьому креативний потенціал здобувачів-психологів;

- до внутрішніх чинників належить становлення креативної особистості, що спрямована на самомотивацію, самоактивізацію, самоактуалізацію та розвиток креативних здібностей, креативного мислення,

креативного потенціалу особистості розширюючи свої можливості.

До психологічних чинників розвитку креативного потенціалу здобувачів- можна віднести такі, як:

- розвиток креативності сприятиме розвитку унікальних та оригінальних ідей;
- розвиток креативності підвищить рівень активності та продуктивності здобувачів-психологів при виконанні ними творчих завдань;
- розвиток креативності дозволить адаптуватися до мінливих умов креативного середовища;
- розвиток креативності сприятиме розвитку креативного мислення особистості;
- розвиток креативності сприятиме самозростанню майбутнього психолога;
- розвиток креативності є універсальною навичкою.

Технологія розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів передбачає впровадження в освітньо-креативний процес інтерактивних методів щодо розвитку креативного мислення та вирішення творчих проблем таких, як:

- мозковий штурм;
- метод пошуку креативних ідей;
- метод емпатії;
- метод синектики; метод персонажів;
- морфологічний аналіз; метод гірлянд, асоціацій та метафор;
- психологічна модель креативного мислення;
- метод шести капелюхів креативного мислення.

При розробці технології розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів визначено: мету, завдання, принципи та методи креативного навчання.

Метою технології є розвиток креативних здібностей, креативного мислення та креативного потенціалу здобувачів-психологів.

Завданнями технології розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів визначено:

- розвиток креативних здібностей;
- розвиток креативного мислення;
- розвиток креативного потенціалу.

Організація та впровадження технології розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів передбачає врахування принципів креативного навчання, а саме:

- використання матеріалу для дослідження, що забезпечить активну та творчу діяльність здобувачів-психологів;
- узгодженість освітньо-креативного процесу з процесом науково-творчого дослідження у співпраці дослідників;
- застосування інтерактивних методів та форм навчання: діалог, дискусія, семінари-тренінги, майстер-класи;
- поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи у творчій діяльності;
- оцінювання результатів творчих та індивідуальних проєктів;
- поєднанням неформальної та формальної системи освіти [44].

В основу розробки технології розвитку креативного потенціалу покладено метод шести капелюхів креативного мислення.

Засновником методу шести капелюхів креативного мислення є Едвард де Боно. Дослідник ототожнюючи творчі здібності та креативність (творчість) виводить нове поняття «латеральне мислення». Саме метод шести капелюхів креативного мислення дозволяє організувати творчий процес спрямований на пошуку ідеї за допомогою уявного одягання одного з шести кольорових капелюхів.

Методика застосування методу шести капелюхів креативного мислення передбачає генерування великої кількості нових ідей та відхід від стандартних, стереотипних ідей мислення для досягнення евристичного моменту. Основним завданням методу шести капелюхів креативного мислення є прийти до ефективного розв'язання проблеми та звільнитись від стереотипних схем мислення. Боно виокремив основні принципи методу креативного мислення:

- усвідомлення проблем;
- пошук різних підходів до вирішення проблем;
- звільнення від контролю логічного мислення;
- використання техніки випадку;
- розуміння різних альтернатив вирішення проблеми;
- відкидання оцінок та суджень;
- генерування нових ідей та підходів для вирішення проблеми.

Метод шести капелюхів креативного мислення дає можливість особистості концентруватися на одній справі та відокремити емоції від логіки, творчість від інформації.

Кожен капелюх має свій спосіб мислення, колір та характеристику, зокрема:

- білий – аналіз цифр і фактів;
- чорний – пошук логічності та критичності;
- жовтий – пошук позитивних сторін проблеми;
- зелений – генерація нових творчих ідей;
- червоний – вираз емоцій та почуттів;
- синій – підведенням підсумків та саморефлексія.

Методика проведення методу шести капелюхів є зручним інструментом у роботі із здобувачами-психологами, що сприятиме розвитку у них креативного мислення та навчить краще:

- ефективно працювати з інформацією;

- знаходити переваги та можливості;
- використовувати інтуїцію та логіку;
- креативно та критично аналізувати проблеми;
- творчо генерувати оригінальні ідеї;
- активізувати своє мислення.

Білий капелюх – об’єктивні факти та цифри. Методика білого капелюху передбачає постановку таких запитань:

- Яка інформація є?
- Яка інформація необхідна?
- Як і де отримати інформацію?

Техніки висловлювань:

- зазначити різні точки зору;
- оцінити доречність і точність інформації;
- відокремити факти від припущень;
- визначити дії, необхідні для усунення прогалин;
- дізнатися про настрої та емоції.

Червоний капелюх – емоції та почуття. Методика червоного капелюху передбачає постановку таких запитань:

- Що я зараз відчуваю?
- Що мені підказує моя інтуїція?
- Що говорить мені мій «внутрішній голос»?

Техніки висловлювань:

- висловлювати почуття та емоції;
- не виправдовуватися і не пояснювати свої почуття та емоції;
- використовувати навички емоційного інтелекту;
- використовувати навички ефективного прийняття рішення.

Чорний капелюх – пошук логічності та критичності. Методика чорного капелюху передбачає постановку таких запитань:

- Які можливі проблеми?

- Які ймовірні складності?
- На що треба звернути увагу?
- У чому небезпека?

Техніки висловлювань:

- необхідність прийняття правильного рішення;
- дозволяє дізнатися про складності вирішення проблеми;
- допомагає дослідити слабкі моменти;
- допомагає визначити ризики.

Жовтий капелюх – пошук позитивних сторін проблеми. Методика жовтого капелюху передбачає постановку таких запитань:

- Які переваги?
- Які позитивні сторони?
- У чому цінність?
- У чому приваблива концепція даної пропозиції?
- Чи можна це втілити в життя?

Техніки висловлювань:

- визначити переваги ситуації;
- визначити позитивні сторони ситуації;
- визначити у чому цінність ситуації;
- допомагає позитивно вирішити ситуації та втілити її у життя.

Зелений капелюх – генерація нових творчих ідей. Методика зеленого капелюху передбачає постановку таких запитань:

- Які творчі ідеї є?
- Які можливі альтернативи?
- Як подолати складності з використанням творчих ідей?

Техніки висловлювань:

- генерування якомога більше творчих ідей;
- відстоювання своєї точки зору;
- знаходження альтернатив вирішення проблем;

- подолання складності з урахуванням творчих ідей.

Синій капелюх – підведенням підсумків та саморефлексія. Методика синього капелюху передбачає постановку таких запитань:

- З чого почати?
- Які цілі?
- Які капелюхи використовувати?
- Як підвести підсумок?
- Що робити далі?

Техніки виловлювань:

- фокусує та переключає увагу;
- фіксує вимоги до інтелектуального процесу;
- розвиває здатність до критичності та саморефлексії;
- сприяє ефективному прийняттю рішень;
- сприяє саморозвитку та самооцінці.

Таким чином, метод шести капелюхів креативного мислення – це метод рольової гри. Одягаючи капелюх відповідного кольору дає можливість особистості грати певну роль, яка їй відповідає та дивиться на проблему з певної точки зору. Змінюючи капелюхи особистість, змінює ролі, ракурс погляду на конкретне питання. Використовуючи метод шести капелюхів допомагає змінити традиційне мислення на креативне мислення. Такий стиль мислення дозволяє працювати з інформацією, що надходить, і з ситуацією набагато ефективніше, задля цього необхідно послати собі певний сигнал та змінити капелюх. Якщо повторювати цю техніку декілька разів вона стане відпрацьованою навичкою та змінить шаблонне мислення на креативне.

Висновки до розділу

Методика дослідження психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів передбачала теоретичне вивчення сутності поняття креативного потенціалу та визначення показників і рівнів його розвитку. У ході дослідження визначено показники розвитку креативного потенціалу (креативність, творчі здібності, творча уява, творче мислення) та рівні розвитку креативного потенціалу (високий, середній та низький). За результатами емпіричного дослідження визначено середні показники розвитку креативного потенціалу (креативності, творчих здібностей, творчої уяви та творчого мислення).

Розроблено технологію розвитку креативного потенціалу в основу якої покладено метод шести капелюхів креативного мислення. Технологія застосування методу шести капелюхів креативного мислення передбачає генерування великої кількості нових ідей та відхід від стандартних, стереотипних ідей мислення для досягнення евристичного моменту. Основним завданням методу шести капелюхів креативного мислення є прийти до ефективного розв'язання проблеми та звільнитись від стереотипних схем мислення.

ВИСНОВКИ

Здійснено порівняльний аналіз сутності понять «творчість» і «креативність» та визначено їх специфічні характеристики: креативність є інтегральною якістю особистості, що проявляється у творчій діяльності; творчість є складним, багатогранним явищем, що передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, цінностей, знань, умінь, завдяки яким створюється новий творчий продукт; творчість та креативність мають специфічну цінність у різних професіях; творчість та креативність є результатом взаємодії особистості із соціумом; творчість та креативність поєднують в собі когнітивний, психологічний та соціальний аспекти.

Визначено, що креативний потенціал особистості є інтегративною якістю особистості та характеризується такими показниками, як: розвитком креативних умінь та навичок; розвитком креативного та критичного мислення; готовністю до втілення нових та оригінальних ідей; ефективною комунікативною взаємодією; готовністю до творчої діяльності; оригінальністю та нестандартністю вирішення творчих завдань; ефективністю творчої діяльності.

Визначено психологічні умови розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів (сприяти усвідомленому вивченню матеріалу та інтегрувати знання опираючись на креативне та творче мислення; здійснювати творчий виклад матеріалу, що сприятиме генеруванню нових творчих ідей; забезпечувати організацію творчого процесу умови з урахуванням креативно-освітнього середовища; заохочувати ініціативу та самостійність в процесі навчання, виховання і розвитку; створювати атмосферу психологічної свободи та незалежності, враховуючи принципи взаєморозуміння, взаємоповага та взаємодопомога).

Здійснено методику дослідження психологічних умов розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів передбачала теоретичне вивчення сутності поняття креативного потенціалу та визначення показників і рівнів його розвитку. У ході дослідження визначено показники розвитку креативного потенціалу (креативність, творчі здібності, творча уява, творче мислення) та рівні розвитку креативного потенціалу (високий, середній та низький). За результатами емпіричного дослідження визначено середні показники розвитку креативного потенціалу (креативності, творчих здібностей, творчої уяви та творчого мислення).

Розроблено технологію розвитку креативного потенціалу та визначено її мету, завдання, принципи та методи креативного навчання. Метою технології є розвиток креативних здібностей, креативного мислення та креативного потенціалу здобувачів-психологів. Організація та впровадження технології розвитку креативного потенціалу здобувачів-психологів передбачає врахування принципів креативного навчання, а саме: використання матеріалу для дослідження, що забезпечить активну та творчу діяльність здобувачів-психологів; узгодженість освітньо-креативного процесу з процесом науково-творчого дослідження у співпраці дослідників; застосування інтерактивних методів та форм навчання: діалог, дискусія, семінари-тренінги, майстер-класи; поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи у творчій діяльності; оцінювання результатів творчих та індивідуальних проєктів; поєднанням неформальної та формальної системи освіти. Важливою передумовою реалізації даної технології є активізація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів-психологів та мотивація їх до творчої діяльності.